FILOZOFSKI FAKULTET U SARAJEVU
ISSN 2303-6990
(ON-LINE)

RADOVI

KNJIGA XIX
2016.

SARAJEVO, 2016.

FACULTE DES LETTRES ET DES SCIENCES
HUMAINES DE SARAJEVO

TRAVAUX

TOMES XIX

2016.

SARAJEVO 2016.

FILOZOFSKI FAKULTET U SARAJEVU

RADOVI

KNJIGA XIX

2016.

SARAJEVO, 2016.

RADOVI
Filozofskog fakulteta u Sarajevu

Knjiga XIX, 2016.

Izdavač
Filozofski fakultet u Sarajevu, Franje Račkog 1, Sarajevo

Za izdavača
Salih Fočo

UDK:
Biblioteka Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu

DTP:
Fatima Zimić

Tiraž:
300 primjeraka

Štampa:
SOR „GRAFOSTIL" SARAJEVO

ISSN 0581-7447 (Print)
ISSN 2303-6990 (Online)

SADRŽAJ

I.

Vesna Kreho
O *ESEJIMA* I O ESEJU 9

Sead Šemsović
NOMEN EST OMEN ILI UNUTARNJA DIMENZIJA EPSKOG JUNAKA 21

Edina Murtić
METODIČKI PRISTUP ĆATIĆEVOM CIKLUSU SONETA *O ŽENI* 39

Vedad Smailagić
ANALIZA DISKURSA U SLUŽBI INTERKULTURALNE FILOLOGIJE 51

Nermin Đapo | Jadranka Kolenović-Đapo
FLYNNOV EFEKT − MEĐUGENERACIJSKI PORAST REZULTATA NA TESTOVIMA INTELIGENCIJE 71

Jadranka Kolenović-Đapo | Indira Fako
PSIHOLOGIJA SMIJEHA: VJEČNA ZAGONETKA NAUČNIKA 89

Salmedin Mesihović
ARISTONIK I „DRŽAVA SUNCA", I. DIO 103

Vedad Muharemović
PERSONALNI IDENTITET I NACIONALIZAM 131

II. Prikazi

Amela Šehović
ZBORNIK MANJŠALNICE V SLOVANSKIH JEZIKIH: OBLIKA IN VLOGA = ДЕМИНУТИВЫ В СЛАВЯНСКИХ ЯЗЫКАХ: ФОРМА И РОЛЬ = DIMINUTIVES IN SLAVIC LANGUAGES: FORM AND ROLE 155

Aiša Softić
MIRZA HASAN ĆEMAN, *MUZEJI I GRAD. PRIKRIVENA MUZEOLOGIJA U GLOBALNOJ POLITICI I EKONOMIJI* 159

Nadina Ismić
GABINSKIJ, MARK A.: *DIE SEFARDISCHE SPRACHE* 163

***

UPUTE AUTORIMA 167

UDK 321.15(37)(093)

Salmedin Mesihović

ARISTONIK I „DRŽAVA SUNCA", I. DIO

Sažetak: Epoha prelaska iz razdoblja Srednje Republike u Kasnu Republiku (sa osnovicom u godini plebejskog tribunata Tiberija Sempronija Grakha, 133. god. p. n. e.) obilovala je nastupom socijalnih i demokratskih pokreta. Neki od tih pokreta poprimali su i vrlo radikalne oblike. Jedan od takvih pokreta vodio je Aristonik koji je polagao pravo na kraljevsku vlast u Pergamskoj kraljevini. On je oko sebe okupio one elemente koji su željele promjenu socijalne paradigme i borbu protiv establishment. U prvom dijelu studije o Aristoniku i njegovoj „Državi Sunca" prezentira se izvorna epigrafska i literarna građa, dok će se u drugom dijelu studije ponuditi historijska rekonstrukcija dešavanja.

Ključne riječi: *Rimska Republika, izvorna građa, demokratija, socijalni pokreti*

Posljednja polovica sedme decenije II. stoljeća prije nove ere, uz Sicilski ustanak robova i pokret Tiberija Grakha[1], donijela je još jedan snažan nastup socijalnih i demokratskih snaga na Mediteranu. I ovaj pokret je bio inspiriran socijalnim i demokratskim idejama koje su kružile i sticale pristalice i popularnost širom helenističkog svijeta. Moglo bi se čak reći da su socijalni i demokratski pokreti u Republici i Aristonikove „Države Sunca" imali ne samo isto ideološko izvorište, nego su i neki istaknuti pojedinci aktivno i suštinski bitno učestovali u oba pokreta. Radi toga je i Aristonikov heliopolitski pokret neizostavan u bilo kakvom historiografskom oblikovanju širega konteksta fenomena političke aktivnosti braće Grakh. Tako je u danima kada je Tiberije Grakh (zajedno sa stotinama svojih pristalica) mučki ubijen na Kapitolu, i kada je Republika vodila rat na Siciliji

[1] O svim aspektima pokreta koji je poveo plebejski tribun Tiberije Sempronije Grakh v.. Smith W., 1849:II, 290–294; PWRE, 1923, II, A, 2, *col.* 1409–1426; Mesihović, 2011:171–371; Isto, 2015:464–510.

protiv pobunjenih robova, na istoku (na području novostećene provincije) buknuo rat koji se brzo transformirao u još jednu revoluciju u kojoj su se rimske i njima savezničke trupe morale boriti protiv vojske sastavljene od onih koji su se nalazili na nižim stupnjevima hijerarhijskih statusnih, staleških, ekonomskih, klasnih, društvenih ljestvica.

Aristonikov heliopolitski pokret direktno je vezan sa sudbinom Pergamskog kraljevstva dinastije Atalida.[2] Začetke pergamsko-atalidskog kraljevstva treba tražiti u vremenu posljednje faze dijadoških ratova (koje su vodili nekadašnji visoki zapovjednici vojske Aleksandra III. Argeada Makedonskog Velikog) i nakon smrti istaknutog dijadoha Lizimaha (Λυσίμαχος) i raspada njegove domene. Jedan od Lizimahovih zapovjednika po imenu Fileterej (Φιλέταιρος), koji je pod kontrolom imao grad Pergam se 282. god. p. n. e. odmetnuo od Lizimaha i prešao na stranu Seleuka I. Nikatora (Σέλευκος Α΄ Νικάτωρ), drugog dijadoha. Iako je nominalno bio pod vrhovnom vlašću seleukidske dinastije, Fileterej je uživao visoki stupanj autonomije. Tek se njegov nećak i nasljednik Eumen I. (Εὐμένης; vl. 263–241. god. p. n. e.) i oficijelno odmetnuo od seleukidske vlasti, a teritoriju pod svojom kontrolom je i značajno povećao. Sljedeći nasljednik (bliži rođak Eumena I.) je bio Atal I. Soter (Ἄτταλος Σωτήρ; vl. 241–197. god. p. n. e.). On je bio prvi iz reda atalidske dinastije koji je 238. god. p. n. e. uzeo titulu kralja. Prijestolnica novoga kraljevstva je ostao Pergam, koji je imao i izvjesnu gradsko-teritorijalnu autonomiju po uzorima helenskih polisa. Sudbina novoga kraljevstva je bila vezana za sudbinu atalidske dinastije koja njim vlada, odnosno kraljevstvo i dinastija su činili jednu cjelinu. Za vrijeme vladavine Atala I. njegovo kraljevstvo je stupilo u intenzivno savezništvo sa Rimskom Republikom, postajući njen glavni oslonac na Istočnom Mediteranu. On je izvojevao i veliku pobjedu nad Galatima, keltsko – maloazijskim narodom koji je decenijama pustošio i terorizirao Malu Aziju. Poslije Atala I. je vladao njegov sin Eumen II. I to od 197. god 159. god. p. n. e. On je, i pored određenih nesuglasica i sumnjičenja od strane rimskih političara, nastavio očevu politiku savezništva sa Republikom. Za njegove vladavine Pergamsko kraljevstvo je značajno teritorijalno prošireno (posebno nakon mira u Apameji 188. god. p. n. e.). Najvažnije dostignuće Eumena II. je bilo veliko proširenje čuvene pergamske biblioteke. Njega je naslijedio brat Atal II. Filadelf (Ἄτταλος Β΄ ὁ Φιλάδελφος; vl. 159–138. god. p. n. e.) koji nastavlja prorimsku politiku. On je uspješno ratovao i protiv susjeda. Atal II. je poznat i kao osnivač grada Antalije (ranije zvane Ataleja/Αττάλεια).

[2] O Kraljevini dinastije Atalida v. Hansen, 1971; Austin, 2006: 395–397.

Pergamsko kraljevstvo dinastije Atalida pored toga što je bilo jedno od vjernijih saveznika Rima i njegovog Italskog Saveza spadalo je u red najbogatijih država tadašnjeg svijeta. Kraljevske riznice su bile uvijek pune, a i privredne i vanprivredne djelatnosti su bile vrlo razvijene i snažne. Jedan od razloga prosperiteta je i iznimna stabilnost Kraljevstva, jer su Atalidi vladali svojom državom bez većih unutrašnjih sukoba i potresa, uobičajenih u tadašnjem helenističkom svijetu. Ali sa druge strane, bogatstva kraljevine su predstavljala izazov i iskušenje za mnoge, ne samo neposredne susjede. Međutim, odlučni i snažni kraljevi do Atala III. uspijevali su ne samo da odbrane zemlje kojima su vladali, nego su koristeći i diplomatiju i vojne snage i teritorijalno značajno proširili svoju domenu.

Karta 1: Egejsko-maloazijski prostor nakon mira u Apameji 188. god. p. n. e.

Sljedeći pergamski kralj bio je Atal III. Filometor Euerget (Ἄτταλος; vl. 138–133. god. p. n. e.), sin Eumena II. i njegove supruge Stratonikeje. Atal III. nije imao sina, nego samo kćerku (sa Berenikom), a ono što je namijenio za svoje kraljevstvo poslije svoje smrti je predstavljalo jedan od glavnih međaša povijesnog razvitka za Istočni Mediteran. U svojoj oporuci je kraljevstvo i bogatu kraljevsku riznicu ostavio u nasljeđe Republici.

Njegovo postuhmo djelo je bilo i uzrokom niza potresa i u Rimu i Italiji, a glavna posljedica njegove odluke je bila da je Rim prvi put stekao svoj državni posjed na azijskom kontinentu, koji mu je bio odskočna daska za konačno osvajanje istočnog Mediterana.

Međutim, u kraljevskoj atalidskoj porodici je postojala još jedna osoba koja je smatrala da polaže pravo na naslijeđe, a to je bio polubrat Atala III. i nezakoniti sin Eumena II. poznatiji po imenu Aristonik/Ἀριστόνικος/ *Aristonicus* (ili Eumen III./Εὐμένης/ *Eumenes*).[3] On je smatrao da je oporukom Atala III. zakinut na svojim pravima, i nije namjeravao da se podvrgne rimskoj vlasti, makar i po cijenu oružanog otpora.

FONTES

1. Epigrafski spomenik *OGIS* 338 = *IGR* 4.289 = IvP I 249, Pergam, Mala Azija:

   ἐπὶ ἱερέως Μενεστρά[του] ṭοῦ Ἀπολλοδώρου, / μηνὸς Εὐμενείου ἐννε[ακαιδε]κάτηι· ἔδοξεν τῶ[ι] / δήμωι, γνώμη στρατηγῷ̣[ν· ἐπε]ὶ βασιλεὺς Ἄτταλος / φιλομήτωρ καὶ εὐεργέτη[ς μεθισ]τάμενος ἐξ ἀν- / θρώπων ἀπολέλοιπεν τὴμ̣ [πατρ]ίδα ἡμῶν ἐλευθέραμ̣, / προσορίσας αὐτῆι καὶ πολεμ̣[ία]γ̣ χώραν, ἣν ἔκριν[εν <δεῖν ἰσονομεῖσθαι(?)>], / δεῖ δὲ ἐπικυρωθῆναι τὴν διαθήκ̣[η]ν̣ ὑπὸ Ῥωμαίων, [ἐπιτήδει]- / όν τέ ἐστιν ἕνεκα τῆς κοινῆς ἀσ[φ]αλείας καὶ τὰ̣ [ὑποτετα]- /γμένα γένη μετέχειν τῆς πολιτεί[α]ς διὰ τὸ ἄπα[σαν εὔ]- / νοιαμ προσενηνέχθαι πρὸς τὸν δῆμ̣[ο]ν· ἀγαθῆ[ι τύχηι δεδό]- / χθαι τῶι δήμωι δεδόσθαι πολιτείαν [τ̣]οῖς ὑπογ̣[εγραμμέ]-/ νοις· τοῖς ἀναφερομένοις ἐν ταῖς τῶ[ν] παροί[κων ἀπο]- / γραφαῖς καὶ τῶν στρατιωτῶν τοῖς κατ̣ọικοῦσιν [τὴμ πό]-/ λιγ καὶ τὴγ χώραν, ὁμοίως δὲ καὶ Μακεδόσ̣ι̣ν καὶ Μυσ̣[οῖς] / καὶ τοῖς ἀναφερομένοις ἐν τῶι φρουρίωι καὶ [τῆι πόλει τῆι] / ἀρχαίαι κατοίκοις καὶ Μασδυηνοῖς κα̣[ὶ — — —] / καὶ παραφυλακίταις καὶ τοῖς ἄλλοις ἐ[μφρού]- / ροις τοῖς κατοικοῦσιν ἢ ἐνεκτημένοις ἐν τῆ[ι πόλει] / ἢ τῆι χώραι, ὁμοίως δὲ καὶ γυναιξὶγ καὶ παισ[ίν]. / εἰς δὲ τοὺς παροίκους μετατεθῆναι τοὺς ἐκ τ̣[ῶν] / ἐξελευθέρων καὶ βασιλικοὺς τούς τε ἐν ἡλικ<ί>α[ι] / καὶ τοὺς νεωτέρους, κατὰ τὰ αὐτὰ δὲ καὶ τὰς γυνα[ῖ]- / κας πλὴν τῶν ἠγορασμένων ἐπὶ τοῦ φιλαδέλφου / καὶ φιλομήτορος βασιλέων καὶ τῶν ἀνειλημμένω[ν] / ἐκ τῶν οὐσιῶν τῶγ γεγενημένωμ βασιλικῶν, κατὰ τα[ύ]- / τὰ δὲ καὶ τοὺς δημοσίους. ὅσοι δ̣ὲ τῶν κατοικούν- / των ἢ ὅσαι ἐγλελοίπασιν ὑπὸ τὸν καιρ̣ὸν τῆς <τελευτῆς> τοῦ βασιλέ̣ως / ἢ ἐγλίπωσιν τὴμ πόλιν ἢ τὴγ χώραν, εἶναι αὐτοὺς κα[ὶ] / αὐτὰς ἀτίμους τε καὶ τὰ ἑκατέρων ὑπάρχοντα τῆς / πόλεως. / τετράδι ἀπιόντος· / [ἔδ]οξεν τῶι δήμωι, γνώμη στρατηγῶν· ἐ̣π̣εὶ ἐ̣ν̣ [τῶι γε]- / [νομέν]ω̣ι

[3] O Aristoniku i Helipolisu na području nekadašnje Pergamske kraljevine v. Smith W., 1867: I, 311–312; PWRE, 1895, II, 1, col. 962–964; Mesihović, 2011: 341–345; Isto, 2015:49; 510–512.

ψηφίσματι περ[ὶ] τοῦ δοθῆναι πολιτείαν̣ τ̣[οῖς]/ [ἀναφερομένοις] ἐ̣ν ταῖς τῶμ̣ παρο̣ίκων ἀπογραφαῖς [καὶ]/ [τοῖς λοιποῖς γένεσιν] τ̣οῖς δηλουμένοις ἐν τῶι ψηφί̣σ[μα]- / [τι καὶ περὶ τοῦ μετατεθῆναι είς τοὺ]ς̣ παροίκους τοὺς [ἐκ] / [τῶν ἐξελευθέρων καὶ βασιλικοὺς κ]α̣ὶ δ̣ημοσίους [—] / αβγ /

(„Za vrijeme svećenstva Menestrata, sina Apolodora, 19. mjeseca Eumeneja, odlučeno od naroda, izvedeno od dužnosnika [otkako] kralj Atal (III) Filometor i Euerget, napustivši ljude, / ostavio naš [rođeni polis] slobodnim, pridodavši mu također zemlju koju je odredio, i (jer) je neophodno za oporuku da bude ratificirana od Rimljana, i to je [osnovno] za sigurnost svih tih [dolje spomenutih] klasa (ljudi) koji bi trebali dijeliti građanska prava zbog [kompletne] dobre volje / koju su oni pokazali prema narodu sa dobrom [srećom, da bi bili riješeni] od naroda, da dodijele građanstvo [dolje spomenutim klasama]; onima koji su registrirani na listama stanovnika [stranaca], vojnicima koji su se naselili u [grad] i okolicu i slično Makedoncima i [Mizijcima] / i naseljenicima koji su registrirani u citadeli i u starom [gradu], i Masdienima i….i policajcima i drugim plaćenicima – vojnicima koji su se naselili ili posjedovali imovinu u [gradu] ili okolici i slično njihovim suprugama i djeci. / Potomci oslobođenika bi se prebacili u klasu stanovnika stranaca, i tako također kraljevski robovi, i odrasli i mladići, i slično žene, izuzev onih koji su bili kupljeni za vladavina kralja Filadelfa (Atal II.) i kralja Filometora (Atal III.) i onih koji su bili uzeti sa / imovine koja je postala kraljevska, i slično kraljevski robovi. Svim naseljenicima, i muškarcima i ženama, koji su otišli u vrijeme smrti kralja ili napustili grad ili okolicu, bit će im oduzeta njihova prava i njihova imovina je konfiscirana od / polisa. Na četvrti dan od kraja mjeseca, odlučeno je od naroda, izvedeno od dužnosnika: jer u dekretu [koji je bio prošao] koji se tiče davanja prava građanstva [registriranim] u listama stalnih stanovnika stranaca [i / drugim klasama] spomenutim u [dekretu i koji se tiče prijenosa (kategoriji od)] stalno naseljenih stranaca [potomaka oslobođenika i kraljevskih robova i] javnih robova …)" (ostatak natpisa je izgubljen).[4]

Po tekstu natpisa, Atal III. je oporukom Pergam proglasio slobodnim i još mu pridodao određeno zemljište. Bilo je neophodno da Rimljani ratificiraju takvu volju Atala III. Narod pergamskog polisa je donio odluku, koju su proveli lokalni dužnosnici o reguliranju statusnih i građanskih prava niza klasa. Pergamsko puno građanstvo i prava koja iz njega proizlaze su tako dobili oni stranci koji imaju registrirano prebivalište na pergamskom području, vojnici koji su se naselili u gradu i pergamskom okolnom po-

4 Bosanski prijevod na osnovi engleskog prijevoda: Austin, 2006: 430–431.

dručju (*chora*), Makedonci i Misijci, naseljenici koji su registrirani u utvrdi i starom dijelu grada, Masdijejci, parafilakti (neka vrste „policije") i drugi plaćenici – vojnici koji su se naselili ili posjedovali imovinu u gradu ili u okolici pergamskog područja. Ova odluka se odnosila i na supruge i djecu navedenih kategorija. Nadalje se predviđalo da se oslobođenici unaprijede u status rezidentnih stranaca, kao također i kraljevski robovi, i odrasli i mladi i žene. Izuzetak u unapređenju statusa kraljevskih robova u rezidentne strance predstavljaju oni koji su bili kupljeni za vrijeme kraljeva Atala II. i Atala III, oni koji su bili preuzeti sa imovine koja je postala kraljevska i oni koji su bili javni robovi. Nasuprot ovom unapređenju statusa niza društvenih slojeva, onim naseljenicima (i muškarcima i ženama) koji su u vrijeme smrti Atala III. napustili grad i njegovu okolicu bit će oduzeta njihova prava, a imovina će biti konfiscirana od strane Pergama.

2. Epigrafski spomenik *Syll.* 694, Elea ili Pergam, Mala Azija:

> [... odlučeno od vijeća] i [naroda /...] sin Nikanora...sin Dionisija....sin [Arhije...] sin od Menandra, Polistrar sin Menona, / od dužnosnika provedeno: [od] našega naroda, [sačuvavši] od početka svoju [dobru volju] i prijateljstvo prema Rimljanima, [je] pružio [mnoge velike dokaze] svoje politike u naj[kritičnijim situacijama], / i slično u [ratu protiv] Aristonika primijenili [svu] revnost i [suočili] velike [opasnosti] i na zemlji i [na] moru, [zbog čega] narod Rima, opazivši [politiku] / našega [naroda] i [pozdravljajući] njegovu dobru volju, [priznao] je našem narodu [prijateljstvo] i savez, i (tada) brončana tablica je bila posvećena u Rimu, hramu Jupitera Kapitolinskog / na kojoj je bio zabilježen dekret [Senata] u pogledu saveza i također [ugovora], i to dolikuje da bi [oni] također bili zapisani [među] nas na dvije brončane tablice, i da bi bili [smješteni] u svetilištu / Demetre i [u] prostoriji vijeća [do] statue [Demokratije]: odlučeno je od vijeća preko odgovarajućih dužnosnika za izradu tablica i njihovo / [urezivanje i] slično za dvije mramorne stele u koje tablice će biti smještene kada budu završene. Kopija [ovoga] dekreta će biti ispisana [doslovno] na steli, i [kada] posveta / [na steli] bude završena, nositelj krune, svećenici i [svećenice] i dužnosnici će [otvoriti] hramove [bogova] i učiniti zavjetovanje tamjanom sa (sljedećom) [molitvom u korist] građana: Za dobru sreću [i sigurnost] / našega naroda [i] Rimljana i [udruga zanatlija] Dionisija [Kartegemona], može prijateljstvo i [savez] sa Rimljanima ostati za nas [sve] vrijeme. Žrtvovanje [veličanstveno] koliko je moguće trebalo bi biti zavjetovano Demetri i Kori, boginjama patronima [našega] polisa i [slično] Rimu, i svim ostalim [bogovima] i boginjama. Dan [žrtvovanja] će biti [sveti dan] i djeca će biti oslobođena od svojih [lekcija] i robovi / od svoga posla. Nakon žrtvovanja će biti održana parada djece i mladića, nadzi-

rana od paidonomosa i gimnazijarha. Nastali troškovi za izradu tablica i za sve ostalo / trebali bi biti osigurani iz riznice Eukla i [Dionisija od] prihoda upravljanja.[5]

Tekst epigrafskog spomenika govori o tome kako je polis, koji izdaje navedeni tekst na epigrafskom spomeniku, bio vrlo aktivno na strani Rimljana u ratu protiv Aristonika. Zbog toga je polis ušao u savez sa rimskim narodom, što je bilo i oficijelno zabilježeno i arhivirano. U slavu toga je odlučeno i održavanje posebne svečanosti.

3. Salustije Krisp, fr. Historije, Mitridatovo pismo iransko-partsko Arsaku XII. (Fraatu III.) iz dinastije Arsakida, IV, 69:

   Eumenen, cuius amicitiam gloriose ostentant, initio prodidere Antiocho, pacis mercedem: post, habitum custodiae agri captivi, sumptibus et contumeliis ex rege miserrumum servorum effecere, simulatoque impio testamento filium eius Aristonicum, quia patrium regnum petiverat, hostium more per triumphum duxere. Asia ab ipsis obsessa est,

   („Eumena /II. op. S.M./, čijim se prijateljstvom /Rimljani op. S.M./ tako hvalisavo razmeću, najprije su izdali Antiohu kao cijenu za mir. Kasnije su ga iskoristili za čuvanje osvojene zemlje, te ga izrabljivanjima i poniženjima od kralja pretvorili u najbjednijega roba, a zahvaljujući besramno krivotvorenoj oporuci njegova su sina Aristonika, zato što je bio zatražio očevo kraljevstvo, poput neprijatelja poveli sa sobom u trijumfalnoj povorci. Tako su zaposjeli Aziju.")

4. Ciceron, „Lelije ili o prijateljstvu", XI (u govoru koji Ciceron pripisuje Gaju Leliju Sapiensu[6] i to kada se ovaj obraća Kvintu Muciju Skevoli zvanom Augur[7]:

---

[5] Bosanski prijevod na osnovi engleskog prijevoda: Austin, 2006: 433–434.

[6] *Caius Laelius Sapiens* (rođen cc 180. god. p. n. e.; konzul *ordinarius* za 140. god. p. n. e.; prijatelj Scipiona Emilijana). Nadimak Sapiens („Mudri" ili „Obazrivi") dobio je dosta kasno. O njemu v. Smith W., 1849: II, 706–707; PWRE, 1924, XII 1, *col.* 404–410. O Scipionu Emilijanu (*Publius Cornelius Scipio Aemilianus Africanus Numantinus*; živio 185–129. god. p. n. e.) v. Smith W., 1849: III, 748–751; PWRE, 1900, IV, 1, *col.* 1439–1462; Mesihović, 2011: 234–241.

[7] *Quintus Mucius Scaevola Augur* (živio cc. 159–188. god. p. n. e.; konzul *ordinarius* za 117. god. p. n. e.) bio je rimski političar i jurista. Bio je učenik filozofa Panetija, zet Gaja Lelija i blizak sa Scipionom Emilijanom. Ne bi ga trebalo miješati sa Publijem Mucijem Skevolom, konzulom iz 133. god. p. n. e. Ciceron (*de amic.* 1) navodi da je u raspravi o prijateljstvu, koja se datira neposredno nakon smrti (umorstva?) Scipiona Emilijana 129. god. p. n. e., pored Kvinta Mucija i Gaja Lelija učestvovao i Gaj Fanije. O Kvintu Muciju Skevoli v. Smith W., 1849: III, 733; PWRE, 1933, XVI 1, *col.* 430–436.

Ti. quidem Gracchum rem publicam vexantem a Q. Tuberone aequalibusque amicis derelictum videbamus. At C. Blossius Cumanus, hospes familiae vestrae, Scaevola, cum ad me, quod aderam Laenati et Rupilio consulibus in consilio, deprecatum venisset, hanc ut sibi ignoscerem, causam adferebat, quod tanti Ti. Gracchum fecisset ut, quidquid ille vellet, sibi faciendum putaret. Tum ego: 'Etiamne, si te in Capitolium faces ferre vellet?' 'Numquam' inquit 'voluisset id quidem; sed si voluisset, paruissem.' Videtis, quam nefaria vox! Et hercule ita fecit vel plus etiam quam dixit; non enim paruit ille Ti. Gracchi temeritati sed praefuit, nec se comitem illius furoris, sed ducem praebuit. Itaque hac amentia quaestione nova perterritus in Asiam profugit, ad hostes se contulit, poenas rei publicae graves iustasque persolvit. Nulla est igitur excusatio peccati, si amici causa peccaveris; nam cum conciliatrix amicitiae virtutis opinio fuerit, difficile est amicitiam manere, si a virtute defeceris.

("Mi smo također vidjeli kako su Kvint Tuberon i vršnjaci mu prijatelji napustili Tiberija Grakha kada je ovaj ugrozio Republiku. A Gaj Blosije iz Kime, gost vaše familije, moj Skevola, došao je meni, upravo kada sam se savjetovao sa konzulima Lenatom[8] i Rupilijem[9] da me moli za oproštaj. Pri tome je naveo razlog zbog koga sam mu oprostio što je toliko držao do Tiberija Grakha da je smatrao da treba učiniti sve što ovaj zaželi. Ja sam mu na to odgovorio: „Čak i kada bi htio da podmetneš vatru na Kapitolu?" – „Nikada" – odvrati on – „ovaj to ne bi zaželio. „Ali da je htio" – „Ja bih mu se pokorio." Eto, vidite, koliko je bezočna za riječ! I zaista je tako činio, čak i više nego što je rekao. Jer on se nije poveo za Tiberijem Grakhom u njegovoj smjeloj namjeri, nego je njime upravljao, nije bio sljedbenik njegove mahnitosti, nego vođa. I u tome ludilu, preplašen novom optužbom, pobjegao je u Aziju i prišao našim neprijateljima, gdje ga je i stigla teška i pravedna kazna Republike. Nema zato nikakvog opravdanja za grijeh ako ga je učinio zbog prijatelja. Jer, kada vrlina pravi ustupke prijateljstvo nestane.")

Cicero, Filipike, XI, 18:

cum Aristonico bellum gerendum fuit P. Licinio L. Valerio1 consulibus. rogatus est populus quem id bellum gerere placeret. Crassus consul, pontifex maximus, Flacco conlegae, flamini Martiali, multam dixit, si a sacris discessisset: quam multam populus Romanus remisit; pontifici tamen flaminem parere iussit.

Rat je trebao da se vodi protiv Aristonika za konzulata Publija Licinija /Krasa Mucijana op. S.M./ i Lucija Valerija /Flaka op. S.M./. Narod /misli

[8] *Publius Popillius Laenas.* O njemu v. Smith W., 1849: II, 708; PWRE, 1953, XXII 1, *col.* 63–64.

[9] *Publius Rupilius.* O njemu v. Smith W., 1849: III, 679; PWRE, 1914, I A, 1, *col.* 1229–1230.

se skupština op. S.M./ je konsultiran koga bi želio da upravlja ovim ratom /u smislu zapovijedanja konzulskom armijom op. S.M./. Kras, konzul i *pontifex maximus*, prijetio je da će izreći novčanu kaznu na svoga kolegu Flaka, Marsovog svećenika /– flamena op. S.M./, ako on napusti žrtvovanje. I iako je narod /u skupštini op. S.M./ oprostio globu, ipak je naredio /Marsovom op. S.M./ svećeniku /Flaku op. S.M./ da se povinuje naredbama vrhovnog svećenika.

5. Diodor, ekscerpt Konstantina Porfirogenita, XXXIV, 2, 26:

τὸ παραπλήσιον δὲ γέγονε καὶ κατὰ τὴν Ἀσίαν κατὰ τοὺς αὐτοὺς καιρούς, Ἀριστονίκου μὲν ἀντιποιησαμένου τῆς μὴ προσηκούσης βασιλείας, τῶν δὲ δούλων διὰ τὰς ἐκ τῶν δεσποτῶν κακουχίας συναπονοησαμένων ἐκείνῳ καὶ μεγάλοις ἀτυχήμασι πολλὰς πόλεις περιβαλόντων.

(„I ista stvar se desila u Aziji /misli se na zapadni dio Male Azije op. S.M./, skoro u isto vrijeme. Kada je Aristonik, bez ikakvih ispravnih prava, tražio da dobije kraljevstvo Azije /misli se na Pergamsko kraljevstvo op. S.M./, svi robovi, radi okrutnosti svojih gospodara, pridružili su mu se, i ispunili su mnoga naselja i gradove sa krvoprolićem i pokoljem.").

6. Livije, 58. perioha (*periocha*)[10]:

Deinde cum minus agri esset quam quod dividi posset sine offensa etiam plebis, quoniam eos ad cupiditatem amplum modum sperandi incitaverat, legem se promulgaturum ostendit, ut his qui Sempronia lege agrum accipere deberent pecunia, quae regis Attali fuisset, divideretur. (Heredem autem populum Romanum reliquerat Attalus, rex Pergami, Eumenis filius.)

(„Kada se ispostavilo da je manje zemljišta nego što je on /plebejski tribun Tiberije Sempronije Grakh op. S.M./ mogao podijeliti bez da se izloži gnjevu plebsa, Grakh ih /one koji su željeli da dobiju zemljišne čestice u ovoj agrarnoj reformi op. S.M./ učinio je tako pohlepnim da su se oni nadali velikom iznosu. On /Tiberije Grakh op. S.M./ objavio je da

[10] Svoje djelo od 142 knjige, sam Livije je grupirao u cjeline barem kada su u pitanju događaji obuhvaćeni u prvih 40 knjiga. U grupi XVI–XXX. knjiga prikazani su I. i II. punski rat, a u grupi XXXI–XL obrađena je historija do zaključno sa slomom antigonidske Makedonije. Od Livijevog djela je sačuvano u skoro kompletnoj formi 35 knjiga i to od prve knjige sa predgovorom do i sa 10. knjigom i knjige 21–45, te dio 91. knjige na jednom palimpsetu. Ostatak monumentalnog Livijevog djela je poznat djelimično na osnovi fragmenata, sažetaka i citata drugih pisaca. Sadržaj svih knjiga izuzev CXXXVI. i CXXXVII. knjiga je poznat na osnovi sažetaka/epitoma, a koje su i same kasnije (u IV st.n. e.) sažete (ali dosta neprecizno) u periohe/*periochae*. Epitome i periohe su nastale još u antičko doba. Izvodi, fragmenti iz nekih knjiga, sačuvani su i na nizu otkrivenih egipatskih papirusa, posebno onih iz *Oxyrhynchusa* (kratica *EpOX*).

će predložiti zakon da se podijeli novac koji je bio zavještan od Atala /III. op. S.M./ među one koji bi, prema njegovom prvom /agrarnom, *Lex Sempronia Agraria* op. S.M./ zakonu, dobili novac. Kralj Atal od Pergama, sin Eumena /II. op. S.M./ je učinio rimski narod svojim nasljednikom.").

Livije, 59. perioha (*periocha*):

Aristonicus, Eumenis regis filius, Asiam occupauit, cum testamento Attali regis legata populo R. libera esse deberet. Aduersus eum P. Licinius Crassus cos., cum idem pontifex max. esset, quod numquam antea factum erat, extra Italiam profectus proelio uictus et occisus est. M. Perperna cos. uictum Aristonicum in deditionem accepit.

(„Aristonik, sin kralja Eumena /II. op. S.M./ je zauzeo Aziju /misli se na područje koje je više-manje komplemetarno sa rimskom prokonzularnom provincijom Azijom iz vremena Livija op. S.M./ koja je bila zavještana /oporukom op. S.M./ rimskom narodu i koja je trebala biti slobodna. Konzul Publije Licinije Kras /Mucijan op. S.M./, koji je bio u isto vrijeme i *pontifex maximus* (nešto što se nikada ranije nije desilo), krenuo je protiv njega iz Italije, ali je bio poražen i ubijen u bitci. Konzul Marko Perperna, je ipak prihvatio predaju poraženog Aristonika.").

7. Strabon, Geografija, XIII, 4, 2:

βασιλεύσας δὲ οὗτος ἔτη πέντε καὶ κληθεὶς Φιλομήτωρ ἐτελεύτα νόσῳ τὸν βίον, κατέλιπε δὲ κληρονόμους Ῥωμαίους: οἱ δ᾽ ἐπαρχίαν ἀπέδειξαν τὴν χώραν Ἀσίαν προσαγορεύσαντες ὁμώνυμον τῇ ἠπείρῳ.

(„Kasniji /misli se na Atala III. op. S.M./ vladao je pet godina i bio je nazvan Filometor. Kada je on umro od bolesti, ostavio je Rimljane kao svoj nasljednike. Oni su pretvorili zemlju /Atalidsko kraljevstvo op. S.M./ u provinciju, dajući joj isto ime kao što ga ime kontinent Azija.").

Strabon, Geografija, XIV, 1, 38:

μετὰ δὲ Σμύρναν αἱ Λεῦκαι πολίχνιον, ὃ ἀπέστησεν Ἀριστόνικος μετὰ τὴν Ἀττάλου τοῦ φιλομήτορος τελευτήν, δοκῶν τοῦ γένους εἶναι τοῦ τῶν βασιλέων καὶ διανοούμενος εἰς ἑαυτὸν ποιεῖσθαι τὴν ἀρχήν: ἐντεῦθεν μὲν οὖν ἐξέπεσεν ἡττηθεὶς ναυμαχίᾳ περὶ τὴν Κυμαίαν ὑπὸ Ἐφεσίων, εἰς δὲ τὴν μεσόγαιαν ἀνιὼν ἤθροισε διὰ ταχέων πλῆθος ἀπόρων τε ἀνθρώπων καὶ δούλων ἐπ᾽ ἐλευθερίᾳ κατακεκλημένων, οὓς Ἡλιοπολίτας ἐκάλεσε. πρῶτον μὲν οὖν παρεισέπεσεν εἰς Θυάτειρα, εἶτ᾽ Ἀπολλωνίδα ἔσχεν, εἶτ᾽ ἄλλων ἐφίετο φρουρίων: οὐ πολὺν δὲ διεγένετο χρόνον, ἀλλ᾽ εὐθὺς αἵ τε πόλεις ἔπεμψαν πλῆθος, καὶ Νικομήδης ὁ Βιθυνὸς ἐπεκούρησε καὶ οἱ τῶν Καππαδόκων βασιλεῖς. ἔπειτα πρέσβεις Ῥωμαίων πέντε ἧκον, καὶ μετὰ ταῦτα στρατιὰ καὶ ὕπατος Πόπλιος

Κράσσος, καὶ μετὰ ταῦτα Μάρκος Περπέρνας, ὃς καὶ κατέλυσε τὸν πόλεμον ζωγρίᾳ λαβὼν τὸν Ἀριστόνικον καὶ ἀναπέμψας είς Ῥώμην. ἐκεῖνος μὲν οὖν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ κατέστρεψε τὸν βίον, Περπέρναν δὲ νόσος διέφθειρε, Κράσσος δὲ περὶ Λεύκας ἐπιθεμένων τινῶν ἔπεσεν ἐν μάχῃ. Μάνιος δ᾽ Ἀκύλλιος ἐπελθὼν ὕπατος μετὰ δέκα πρεσβευτῶν διέταξε τὴν ἐπαρχίαν είς τὸ νῦν ἔτι συμμένον τῆς πολιτείας σχῆμα

(„Nakon Smirne, dolazi se do Leuke, maloga grada, koji je nakon smrti Atala /III. op. S.M./ Filometora bio ponukan na pobunu od Aristonika, koji je navodno pripadao kraljevskoj porodici i namjeravao je da uzurpira kraljevstvo /misli se kraljevsku vlast op. S.M./. On /Aristonik op. S.M./ je bio protjeran iz Smirne, nakon što je bio poražen u pomorskoj bici blizu kimejske[11] teritorije od Efežana, ali se on povukao u unutrašnjost i brzo je sabrao veliki broj siromašnih ljudi, i također robova, pozvanih sa obećanjem o slobodi, koje je on zvao Heliopoliti. Tada se on prvo iznenadno pojavio pred Tijatirom, a zatim je došao u posjed /misli se zauzeo op. S.M./ Apolonisa, a on je onda usmjerio svoje napore prema drugim utvrdama. Ali on nije dugo trajao. Polisi[12] su odmah poslali veliki broj vojnika protiv njega, i oni su bili pomognuti od Nikomeda, kralja Bitinije i kraljeva Kapadočana. Zatim je došlo pet rimskih poslanika, i nakon toga armija pod konzulom Publijem /Licinijem op. S.M./ Krasom /Mucijanom op. S.M./ i nakon toga Marko Perperna, koji je doveo rat do kraja, živoga zarobio Aristonika i poslao ga u Rim. Aristonik je završio svoj život u zatvoru. Perperna je umro od bolesti, i Kras, napadnut od izvjesnih ljudi u blizini Leuke, poginuo je u bici. I Manije Akvilije došao je kao konzul, sa 10 pomoćnika i organizirao je provinciju u obliku uprave u kojoj još i sada postoji.").

8. *Fasti Triumphales* za 126. god. p. n. e.:[13]
   M.' Aquillius M.'f. M.'n., prokonzul, iz Azije, 3 id. Nov. = 11. novembar

[11] Maloazijska Kima na području Eolide, nešto sjevernije od Fokeje.

[12] Od vremena uspostave makedonske hegemonije nad većim dijelom balkanske Helade, uspostave interkontinentalnog golemoga carstva Aleksandra III. Argeada Makedonskog Velikog i stvaranja čitavog niza helenskih naseobina na zaposjednutim dijelovima Azije i sjeveroistočne Afrike, izraz „polis" nije više samo označavao samostalnu helensku državicu sa punim suverenitetom i gradskim naseljem kao središnjim dijelom, nego i autonomne „helenske" zajednice sa istoimenim gradskim središtem koje su priznavale vrhovnu vlast helenističkih kraljeva i drugih kraljeva koji su preuzimali teritorije koje su pripadale Aleksandrovom carstvu. Ti bi polisi bili značajno privilegirani, ali za razliku od samostalnih polisa, oni su ipak bili sastavni dijelovi većih političkih država. Tako je i u okvirima atalidske kraljevine postojao značajan broj polisa, posebno na egejskom priobalju, gdje je riječ poglavito o drevnim eolskim i jonskim apoikijama. Polisi unutar helenističkih monarhija bi po svome tipu odgovarali jedinicama municipalne autonomije u Rimskoj državi.

[13] Degrassi, 1954: 105.

9. Velej Paterkul, II, 4, 1:

Interim, dum haec in Italia geruntur, Aristonicus, qui mortuo rege Attalo a quo Asia populo Romano hereditate relicta erat, sicut relicta postea est a Nicomede Bithynia mentitus regiae stirpis originem armis eam occupaverat, is victus a M. Perpenna ductusque in triumpho, sed a M. Aquilio, capite poenas dedit, cum initio belli Crassum Mucianum, virum iuris scientissimum, decedentem ex Asia proconsulem interemisset.

(„U međuvremenu, dok se ovo /tribunat Tiberija Grakha i stranački sukobi nakon njega op. S.M./ događalo u Italiji, Aristonik je izmislio pripadnost kraljevskoj /atalidskoj op. S.M./ lozi i zaposjeo je Aziju /misli se na zapadni dio Male Azije op. S.M./ nakon smrti kralja Atala /III. Filometora op. S.M./ koji je Aziju /misli se Pergamsko kraljevstvo op. S.M./ oporukom ostavio rimskomu narodu, kako je poslije Nikomed ostavio Bitiniju. Aristonika je pobijedio Marko Perpena i vodio u trijumfu, ali ga je Manije Akvilije kaznio smrću, jer je na početku rata usmrtio izuzetnog poznavatelja prava /Publija Licinija/ Mucijana Krasa kad je kao prokonzul odlazio iz Azije /zapadne Male Azije op. S.M./.").

Velej Paterkul, II, 38, 5:

sed beneficio senatus populique Romani mox ab Attalis possessam regibus M. Perpenna capto Aristonico fecit tributariam.

(„No nakon što su je /Pergamsku kraljevinu op. S.M./ dobrotom Senata i rimskog naroda pod svoju vlast uzeli Atalidi, Marko Perperna ju je zarobivši Aristonika učinio provincijom /prokonzularnom Azijom op. S.M./ obaveznom na plaćanjem danka").

10. Valerije Maksim, III, 2, 12:

Militis hic in aduerso casu tam egregius uirilis animus, quem relaturus sum imperatoris: P. enim Crassus cum Aristonico bellum in Asia gerens a Thracibus, quorum is magnum numerum in praesidio habebat, inter Elaeam et Zmyrnam exceptus, ne in dicionem eius perueniret, dedecus arcessita ratione mortis effugit: uirgam enim, qua ad regendum equum usus fuerat, in unius barbari oculum direxit. qui ui doloris accensus latus Crassi sica confodit, dumque se ulciscitur, Romanum imperatorem maiestatis amissae turpitudine liberauit. ostendit fortunae Crassus quam indignum uirum tam graui contumelia adficere uoluisset, quoniam quidem iniectos ab ea libertati suae miserabiles laqueos prudenter pariter ac fortiter rupit donatumque se iam Aristonico dignitati suae reddidit.

(„Ovaj duh vojnika u nevolji je bio odličan i muževan kao i zapovjednikov kojeg namjeravam da spomenem. Publije /Licinije op. S.M./ Kras /

Mucijan op. S.M./ je poveo rat u /zapadnim dijelovima Male op. S.M./ Aziji protiv Aristonika, kada je ovaj bio zarobljen između Elee i Mirine od Tračana, kojih je Aristonik imao veliki broj u svojoj vojsci. Kako bi izbjegao pad u svojom moći, Kras je pobjegao sramoti na način smrti koji je sam odabrao. On je gurnuo štap, koji je koristio za upravljanje konjem, u oko jednoga od barbara. Razbješnjen veličinom boli, čovjek je zario svoj bodež duboko u Krasa i tako, sveteći sebe, oslobodio je rimskog zapovjednika od sramote da izgubi dostojanstvo. Kras je pokazao Sreći koliko je malo čovjek, na koga je ona željela da nanese tako teško poniženje, zaslužio to, lomeći jadne okove koje je ona položila na njegovu slobodu ne manje pametno nego hrabro. Već predat Aristonik, on je vratio sam svoje dostojanstvo.")

11. Flor, I, XXXV:

Victa ad occasum Hispania populus Romanus ad orientem pacem agebat, nec pacem modo, sed inusitata et incognita quadam felicitate relictae regiis hereditatibus opes et tota insimul regna veniebant. Attalus, rex Pergamenorum, regis Eumenis filius, socii quondam commilitonique nostri testamentum reliquit: „populus Romanus bonorum meorum heres esto. In bonis regiis hanc fuerunt". Adita igitur hereditate provinciam populus Romanus non quidem bello nec armis, sed, quod aequius, testamenti vire retinebat. Sed hanc difficile dictu est utrum facilius amiserit populus Romanus an recuperaverit. Aristonicus, regii sanguinis ferox iuvenis, urbis regibus parere consuetas ferox iuvenis, urbis regibus parere consuetas partim facile sollicitat, paucas resistentis, Myndon, Samon, Colophona vi recepit, Crassi quoque praetoris cecidit exercitum ipsumque cepit. Sed ille memor et familiae et Romani nominis custodem sui barbarum virgula excaecat et in exitium sui, quod volebat, ita concitat. Mox a Perperna domitus et captus et per deditionem in vinculis habitus. Aquilius Asiatici belli reliquias confecit, mixtis—nefas!—veneno fontibus ad deditionem quarundam urbium. Quae res ut maturam, ita infamem fecit victoriam, quippe cum contra fas deum moresque maiorum medicaminibus inpuris in id tempus sacrosancta Romana arma violasset.

(„Kada je Španija bila osvojena na Zapadu, rimski narod je imao mir na istoku. I oni /Rimljani op. S.M./ ne samo da su imali mir, nego, sa neuporedivom i nečuvenom raspodjelom sreće, bogatstvo im je bilo ostavljeno kraljevskim zavještanjem i cijelo kraljevstvo je u to vrijeme prešlo u njihove ruke. Atal /III. op. S.M./, kralj Pergama, sin kralja Eumena, koji je bio naš raniji saveznik i podržavalac u ratu, ostavio je oporuku u kojoj je kazao: „Neka rimski narod bude nasljednik moga posjeda. Sljedeći imetak sada čini kraljevsku imovinu." Ušavši, dakle, u ovu zaostavštinu, rimski narod je uzeo u posjed provinciju ne sa ratom ili silom oružja,

nego što je više pravednije, sa pravom dodijeljenim oporukom. Teško je reći da li je rimski narod izgubio ili ponovo stekao provinciju sa većom lahkoćom. Aristonik, smion mladić kraljevske krvi, lahko je zauzeo neke od gradova koji su bili navikli da slušaju /pergamskog op. S.M./ kralja, i primorao nekoliko drugih – Mind, Samos i Kolofon koji su odbili da mu se pridruže. On je također porazio armiju pretora /Publija Licinija op. S.M./ Krasa /Mucijana op. S.M./ i zarobio njenog zapovjednika. Potonji, međutim, nije zaboravio tradicije svoje familije i rimskog imena, sa štapom je oslijepio barbara koji ga je čuvao i tako ga izazvao, što mu je i bila namjera, da ga ubije. Aristonik je uskoro bio, nakon svega, prevladan od Perperne i zarobljen i držan u lancima dok nije odustao od svojih zahtjeva. Akvilije je konačno doveo Azijski rat do završetka opakim sredstvom trovanja izvora /vode op. S.M./ kako bi osigurao predaju izvjesnih gradova. Ovo, iako je ubrzalo njegovu pobjedu, donijelo je i sramotu, jer je on osramotio rimsko oružje, koje je do sada bilo neukaljano, korištenjem prekršaja otrova, kršeći božanske zakone i praksu naših predaka.”).

12. Frontin, Stratagems, IV, 5, 16:

P. Crassus, cum bellum adversus Aristonicum in Asia gerens inter Elaeam et Myrinam in hostium copias incidisset vivosque abduceretur, exsecratus in consule Romano captivitatem virga, qua ad equum erat usus, oculum Thracis, a quo tenebatur, eruit atque ab eo per dolorem concitato transverberatus dedecus servitutis, ut voluerat, effugit.

(„Kada je vodio rat protiv Aristonika u Aziji /misli se na područje provincije prokonzularne Azije op. S.M./ negdje između Elee i Mirine, Publije / Licinije op. S.M./ Kras /Mucijan op. S.M./ je pao u ruke neprijatelja i bio je odveden živ /u zarobljeništvo op. S.M./. Prezirući misao o zarobljeništvu rimskog konzula, on /Licinije Mucijan op. S.M./ je iskoristio štap, sa kojim je poticao svoga konja, da iskopa oko Tračaninu koji ga je držao zatočenikom. Tračanin, bijesan od boli, izbo ga je na smrt. Tako je, kao je on želio, /Licinije Mucijan op. S.M./ Kras izbjegao sramoti ropstva.”).

13. Plutarh, Usporedni životopisi, Tit Flaminin, 21:

καί τὰ ὕστερά πως ἔτι μᾶλλον ἐμαρτύρησε τῷ Τίτῳ, τοῦτο μὲν Ἀριστόνικος ὁ τοῦ κιθαρῳδοῦ διὰ τὴν Εὐμενοῦς δόξαν ἐμπλήσας ἅπασαν ἀποστάσεων καί πολέμων τὴν Ἀσίαν,

(„I pozniji su događaji u nekom smislu još više davali pravo Titu /Flamininu op. S.M./ jer ovamo je Aristonik, sin kćerke svirača na kitari, koristeći svoje tobožnje srodstvo s Eumenom /II. op. S.M./, ispunio svu /zapadnu Malu Aziju op. S.M./ Aziju bunom i ratovima...”).

Plutarh, Usporedni životopisi, Tiberije Grakh, 14:

ἐπεὶ δὲ τοῦ Φιλομήτορος Ἀττάλου τελευτήσαντος Εὔδημος ὁ Περγαμηνὸς ἀνήνεγκε διαθήκην ἐν ᾗ κληρονόμος ἐγέγραπτο τοῦ βασιλέως ὁ Ῥωμαίων δῆμος,

(„Kad je poslije smrti Atala Filometora, Eudem Pergamljanin donio u Rim kraljevu oporuku u kojoj je njegovim nasljednikom bio određen rimski narod.").

Plutarh, Usporedni životopisi, Tiberije Grakh, 20:

ὁ δὲ Κυμαῖος Βλόσσιος ἀνήχθη μὲν ἐπὶ τοὺς ὑπάτους, ἐρωτώμενος δὲ περὶ τῶν γεγονότων ὡμολόγει πεποιηκέναι πάντα Τιβερίου κελεύοντος. εἰπόντος δὲ τοῦ Νασικᾶ πρὸς αὐτόν, 'τί οὖν, εἴ σε Τιβέριος ἐκέλευσεν ἐμπρῆσαι τὸ Καπετώλιον;' τὸ μὲν πρῶτον ἀντέλεγεν ὡς οὐκ ἂν τοῦτο Τιβερίου κελεύσαντος: πολλάκις δὲ καὶ πολλῶν τὸ αὐτὸ πυνθανομένων, 'ἀλλ᾽ ἐκείνου γε προστάσσοντος,' ἔφη, 'κἀμοὶ τοῦτο πρᾶξαι καλῶς εἶχεν: οὐ γὰρ ἂν Τιβέριος τοῦτο προσέταξεν, εἰ μὴ τῷ δήμῳ συνέφερεν,' οὗτος μὲν οὖν διαφυγὼν ὕστερον ᾤχετο πρὸς Ἀριστόνικον εἰς Ἀσίαν, καὶ τῶν ἐκείνου πραγμάτων διαφθαρέντων ἑαυτὸν ἀνεῖλεν.

("Kimljanin Blosije bi doveden pred konzule pa, ispitivan o onome što se dogodilo, prizna da je sve uradio na Tiberijev nalog. A kada mu je Nazika rekao: „A da ti je Tiberije naredio da spališ Kapitol?", najprije odvrati da Tiberije ne bi dao takav nalog. A kada su ga često mnogi isto pitali, reče: „Pa dobro! Da je čovjek poput Tiberija naredio takvu stvar, i za mene bi bilo pravo da to uradim. Jer Tiberije to ne bi zapovijedio da to nije u interesu naroda". On, dakle, izmakavši optužbi, ode kasnije Aristoniku u Aziju pa kada je njegova stvar propala, sam se ubije.").

14. Apijan, Građanski ratovi, I, 17:

ἡ δὲ πόλις ἐπὶ τῷ Γράκχου φόνῳ διῄρητο ἐς λύπην καὶ ἡδονήν, οἱ μὲν οἰκτείροντες αὑτούς τε κἀκεῖνον καὶ τὰ παρόντα ὡς οὐκέτι πολιτείαν, ἀλλὰ χειροκρατίαν καὶ βίαν, οἱ δ᾽ ἐξειργάσθαι σφίσιν ἡγούμενοι πᾶν, ὅσον ἐβούλοντο. καὶ τάδε μὲν ἦν, ὅτε Ἀριστόνικος Ῥωμαίοις περὶ τῆς ἀρχῆς ἐπολέμει τῆς ἐν Ἀσίᾳ:

(„Grad je različito podnio Tiberijevo ubistvo, jedni sa žalošću, drugi veselo. Jedni su žalili sebe, njega i sadašnje stanje, kao da nemaju više Republike, nego vladu sile i nasilja. Drugi su smatrali da su izvršili ono što su htjeli. Ovo se dogodilo u vrijeme kada je Aristonik zaratio na Rimljane zbog vlasti u Aziji.").

Apijan, Građanski ratovi, I, 22:

ὅτι Αὐρήλιος Κόττας καὶ Σαλινάτωρ καὶ τρίτος ἐπὶ τούτοις Μάνιος Ἀκύλιος, ὁ τὴν Ἀσίαν ἑλών, σαφῶς δεδωροδοκηκότες ἀφεῖντο ὑπὸ τῶν δικασάντων

(„/Gaj Grakh op. S.M./ zamjerao mu /Senatu op. S.M./ je najviše zbog nedavnog djela kada su Aurelije Kota, Alinator i Manije Akvilije, koji je Aziju pokorio, očigledno krivi zbog korupcije, oslobođeni od sudija.”).

Apijan, Mitridatovi ratovi, 62:

ὑμεῖς δέ, Ἀττάλου τοῦ φιλομήτορος τὴν ἀρχὴν ἡμῖν ἐν διαθήκαις καταλιπόντος, Ἀριστονίκῳ καθ᾽ ἡμῶν τέτταρσιν ἔτεσι συνεμαχεῖτε, μέχρι καὶ Ἀοιστόνικος ἑάλω καὶ ὑμῶν οἱ πλείους ες ἀνάγκην καὶ φόβον περιήλθετε. Sula se obraća istaknutim građanima provincije Azije, nakon njegove

pobjede u I. Mitridatovom ratu: (”Vi, sa druge strane, kada je Atal /III. op. S.M./ Filometor, ostavio u svojoj oporuci svoje kraljevstvo nama / Rimljanima op. S.M./ ste dali pomoć Aristoniku protiv nas u toku četiri godine. Kada je on /Aristonik op. S.M./ bio zarobljen, većina od vas, pod utiskom potrebe i straha, se vratila svojim dužnostima.”).

15. Justin, epitome djela Pompeja Troga Prolog 36. knjige:

Ut rex Asiae Attalus Caenos Thracas subegit successoremque imperii Attalum Philometora reliquit. Mortuo denique Philometore <rege frater eius Aristonicus> regno Asiae occupato bellum cum Romanis gessit, quo captus est. („Ove stvari se nalaze u 36. volumenu.....Konačno, po smrti kralja /Atala III. op. S.M./ Filometora, njegov brat Aristonik je prigrabio tron Azije /misli se Pergamskog kraljevstva u zapadnoj Maloj Aziji op. S.M./ i borio se u ratu sa Rimljanima u kojem je bio zarobljen.”)

Po ovom podatku Aristonik je bio brat Atala III. Filometora, i borio se sa Rimljanima u ratu u kojem je na kraju bio i zarobljen.

Justin, XXVI, 4, 5–12:

Matri deinde sepulcrum facere instituit, cui operi intentus morbum ex solis fervore contraxit et septima die decessit. Huius testamento heres populus Romanus tunc instituitur. Sed erat ex Eumene Aristonicus, non iusto matrimonio, sed ex paelice Ephesia, citharistae cuiusdam filia, genitus, qui post mortem Attali velut paternum regnum Asiam invasit. Cum multa secunda proelia adversus civitates, quae metu Romanorum tradere se eidem nolebant, fecisset iustusque iam rex videretur, Asia Licinio Crasso

consuli decernitur, qui intentior Attalicae praedae quam bello, cum extremo anni tempore inordinata acie proelium conseruisset, victus poenas inconsultae avaritiae sanguine dedit. In huius locum missus Perpenna consul prima congressione Aristonicum superatum in potestatem suam redegit Attalicasque gazas, hereditarias populi Romani, navibus inpositas Romam deportavit. Quod aegre ferens successor eius M'. Aquilius consul ad eripiendum Aristonicum Perpennae, veluti sui potius triumphi munus esse deberet, festinata velocitate contendit. Sed contentionem consulum mors Perpennae diremit. Sic Asia Romanorum facta cum opibus suis vitia quoque Romam transmisit.

(„On /pergamski kralj Atal III. Filometor op. S.M./ je zatim nastavio da pravi spomenik za svoju majku, ali dok je bio zauzet ovim poslom, on je obolio zbog vrućine sunca, i umro je sedam dana nakon toga. Po njegovoj volji rimski narod je imenovan za njegovog nasljednika. Bio je ipak tamo i sin Eumena (II. op. S.M.), po imenu Aristonik, koji nije rođen u braku, nego od efeške ljubavnice, kćerke svirača na harfi, i ovaj mladić nakon smrti Atala /III. op. S.M./, je postavio zahtjev za tron Azije /misli se na Pergamsko kraljevstvo op. S.M./ jer je bilo od njegovog oca /koji je bio ranije kralj op. S.M./. Kada je on /Aristonik op. S.M./ vojevao nekoliko uspješnih bitaka protiv provincije /misli se na područje Pergamske kraljevine op. S.M./, koja je zbog straha od Rimljana, odbila da mu se potčini, i izgledalo je da se uspostavio kao kralj, Azija je dodijeljena od Senata pod komandu /i upravu op. S.M./ Liciniju Krasu /Mucijanu op. S.M./, koji je, bijavši mnogo željniji pljačke trezora Atala nego da se istakne na /borbenom op. S.M./ polju, i boreći se u bici, krajem godine, sa svojom armijom u neredu, bio je potažen i platio je kaznu za svoju slijepu pohlepu gubitkom života. Konzul Perperna je bio poslan na njegovo mjesto, je pobijedio Aristonika koji je bio poražen u prvom sukobu pod njegovom /Perperninom op. S.M./ vlašću i poslao je blago Atala /III. op. S.M./, zavještano rimskom narodu, na brodu do Rima. Marko Akvilije, nasljednik /u namjesništvu op. S.M./ Perperne, zavidivši svoju dobru sreću, požuri, sa najvećom ekspedicijom, da ugrabi Aristonika iz ruku Perperne, kao da bi trebao na milost njegovog sopstvenog trijumfa. Ali smrt Perperne je dovela do kraja rivalitet između konzula. Azija /misli se na zapadni dio Male Azije op. S.M./ je postala provincija Rimljana, donoseći u Rim svoje mane zajedno sa svojim bogatstvom.")

Justin, XXVII, 1, 1–2:

Capto Aristonico Massilienses pro Phocaeensibus, conditoribus suis, quorum urbem senatus et omne nomen, quod et tunc et antea Antiochi bello infesta contra populum Romanum arma tulerant, deleri iusserat, legatos Romam deprecatum misere veniamque his a senatu obtinuere. 2 Post haec regibus, qui adversus Aristonicum auxilia tulerant, praemia perso-

luta: Mithridati Pontico Syria maior, filiis Ariarathis, regis Cappadociae, qui eodem bello occiderat, Lycaonia et Cilicia datae.

(„Nakon što je Aristonik zarobljen, narod Masilije je poslao poslanike u Rim da se založe za svoje prijatelje Fokejce /ovaj polis je bio metropola Masilije op. S.M./, čiji grad i čak ime je Senat naredio da se uništi /ime u smislu *damnatio memoriae* op. S.M./, zato što su i u ovo vrijeme /rata sa Aristonikom op. S.M./ i prije u ratu sa Antiohom /III. iz dinastije Seleukida op. S.M./ uzeli oružje protiv rimskog naroda. Izaslanstvo je dobilo od Senata oprost za njih /Fokejce op. S.M./. Nagrade su bile zatim dodijeljene prinčevima koji su dali pomoć protiv Aristonika. Mitridatu od Ponta je dodijeljena Velika Frigija, sinovima Arijarta, kralja Kapadokije koji je poginuo u ovom ratu, prepušteni su Likaonija i Kilikija.")

Justin, XXXVIII, 2, 5:

Quod ubi Mithridates cognovit, et ipse pari inpudentia Gordium Romam mittit, qui senatui adseveret puerum, cui Cappadociae regnum tradiderat, ex eo Ariarathe genitum, qui bello Aristonici auxilia Romanis ferens cecidisset.

(„Mitridat, kada je čuo za ovaj pronalazak, poslao je Gordija sa jednakom drskošću, u Rim da ubijedi Senat da je mladi princ, kojem je on dodijelio tron Kapadokije, je sin Arijarta koji je poginuo u ratu sa Aristonikom kada je /Arijart VI. op. S.M./ davao pomoć Rimljanima.")

Justin, XXXVIII, 5, 3, iz Mitridatovog (VI. Eupatora Dionizija) govora okupljenoj vojsci:

Nam bellum quidem iam tunc secum ab illis geri coeptum, cum sibi pupillo maiorem Phrygiam ademerint, quam patri suo praemium dati adversus Aristonicum auxilii concesserant.

(„Ovaj rat, zaista, je bio započet protiv njega od Rimljana, kada su oni uzeli od njega, za njegove malodobnosti, Veliku Frigiju, zemlju koju su oni /Rimljani op. S.M./ dodijelili njegovom ocu /Mitridatu V. Euergeta/ kao nagradu kao pomoć koju je on dao njima u ratu protiv Aristonika.")

Justin, XXXVIII, 6, 4, iz Mitridatovog (VI. Eupatora Dionizija) govora okupljenoj vojsci:

et quod cum ipso deforme sibi putauerant, cum filio eins Aristonico bellum gessisse.

("…Iako su /Rimljani op. S.M./ učinili rat, koji su oni mislili da bi bio sramotan da učine na njega samoga /misli se na Eumena II. Atalida op. S.M./, na njegovog sina Aristonika".)

16. Julije Obsekvens,[14] 28. C. Claudio M. Perperna coss. 624. AUC = 130. god. p. n. e.:

    Publius Crassus adversus Aristonicum dimicans occisus.

    („Publije Kras je bio ubijen dok se borio protiv Aristonika.")

17. Eutropije, IV, 20, 1:

    Motum interim in Asia bellum est ab Aristonico, Eumenis filio, qui ex concubina susceptus fuerat. Hic Eumenes frater Attali fuerat. Adversus eum missus P. Licinius Crassus infinita regum habuit auxilia. Nam et Bithyniae rex Nicomedes Romanos iuvit et Mithridates Ponticus, cum quo bellum postea gravissimum fuit, et Ariarathes Cappadox et Pylaemenes Paphlagon. Victus est tamen Crassus et in proelio interfectus est. Caput ipsius Aristonico oblatum est, corpus Smyrnae sepultum. Postea Perperna, consul Romanus, qui successor Crasso veniebat, audita belli fortuna ad Asiam celeravit et acie victum Aristonicum apud Stratonicen civitatem, quo confugerat, fame ad deditionem conpulit. Aristonicus iussu senatus Romae in carcere strangulatus est. Triumphari enim de eo non poterat, quia Perperna apud Pergamum Romam rediens diem obierat.

    („U međuvremenu je planuo rat u Aziji /području koje će kasnije postati provincija prokonzularna Azija op. S.M./ potaknut od Aristonika, sina od Eumena sa konkubinom. Ovaj Eumen /II. op. S.M./ je bio brat Atala /III. op. S.M./. Protiv njega je bio poslan Publije Licinije Kras / Mucijan op. S.M./, koji je imao dovoljno pomoći od nekoliko kraljeva. I nije samo Nikomed, kralj Bitinije, podržavao Rimljane, nego također i Mitridat, kralj Ponta, sa kojim su oni /Rimljani op. S.M./, nakon svega, imali veoma veliki rat, kao i Arijart, kralj Kapadokije, i Pilamen od Paflagonije. Bez obzira /na sve to op. S.M./ Kras je bio poražen i ubijen u bici. Njegova glava je bila odnesena Aristoniku, a njegovo tijelo je bilo sahranjeno u Smirni. Ubrzo je Perperna, rimski konzul, koji je bio imenovan za nasljednika Krasa, čuvši o ratnom dešavanju, požurio je u Aziju /zapadni dio Male Azije op. S.M./. I porazivši Aristonika u bici, blizu grada Stratonikeje u koji je on /Aristonik op. S. M./ pobjegao, prisilio ga je glađu da se preda. Aristonik, po nalogu Senata, je bio zadavljen u zatvoru u Rimu. Trijumf se nije mogao slaviti povodom ovoga /pobjede nad Aristonikom op. S.M./ jer je Perperna umro u Pergamu prilikom svoga povratka.")

[14] Julije Obsekvens (*Iulius Obsequens*) je bio rimski pisac za kojeg se vjerovao da je živio sredinom IV. st. n. e. Njegovo djelo je *Liber de prodigiis*, kompletno izvedeno iz Livija. Ovo djelo je stvoreno kao izvještaj o čudima i znamenja koji su se desili u Rimu između 249. i 12. god. p. n. e.

18. Orozije, Sedam knjiga povijesti protiv pagana, V, 10, 1–5:

Anno ab urbe condita DCXXII P. Licinius Crassus consul et pontifex maximus aduersus Aristonicum Attali fratrem, qui traditam per testamentum Romanis Asiam peruaserat, cum instructissimo missus exercitu, praeterea a magnis regibus hoc est Nicomede Bithyniae, Mithridate Ponti et Armeniae, Ariarathe Cappadociae, Pylaemene Paphlagoniae eorumque maximis copiis adiutus, conserto tamen bello uictus est; et cum, exercitu post plurimam caedem in fugam acto, ipse iam circumuentus ab hostibus et paene captus esset, uirgam, qua erat usus ad equum, in oculum Thraecis inpegit; barbarus autem cum ira et dolore exarsisset, latus Crassi gladio transuerberauit. ita ille excogitato genere mortis effugit et dedecus et seruitutem. Perpenna consul, qui Crasso successerat, audita morte Crassi et clade exercitus Romani raptim in Asiam peruolauit, Aristonicum recenti uictoria feriatum inprouiso bello adortus nudatumque omnibus copiis in fugam uertit; cumque Stratonicen urbem, ad quam ille confugerat, obsidione cinxisset, trucidatum fame ad deditionem coegit. Perpenna consul apud Pergamum correptus morbo diem obiit; Aristonicus Romae iussu senatus in carcere strangulatus est.

(„U 622. godini /od osnivanja op. S.M./ Grada, P. Licinije Kras /Mucijan op. S.M./, konzul i *pontifex maximus*, je bio poslan sa dobro opremljenom armijom protiv Aristonika, brata Atala /III. op. S.M./. Aristonik je napao provinciju Aziju /misli se na nekadašnje Pergamsko kraljevstvo op. S.M./, koja je bila ostavljena u nasljeđe Rimljanima. Konzul je bio takođe podržavan od strane moćnih kraljeva, Nikomeda iz Bitinije, Mitridata iz Ponta i Jermenije, Arijarta iz Kapadokije i Pilemena iz Paflagonije, od kojih su svi doprinijeli sa velikim snagama. I pored svega, Kras je bio poražen u odlučujućoj bici, i njegova armija je bila prisiljena pobjeći nakon što je pretrpila teške gubitke. Kada je sam konzul bio okružen sa neprijateljem i kada je trebao biti zarobljen, on je gurnuo bič, koji je koristio za svoga konja, u oko Tračanina. Barbarin, opečen sa bolom i goreći od bijesa, izbo ga je sa mačem. Tako je Kras izbjegao i nečasnost i ropstvo srečući smrt na način koji je on izabrao da umre. Čuvši o smrti Krasa i pokolju rimske armije, konzul Perperna, koji je naslijedio Krasa, je ubrzano marširao u Aziju /područje zapadne Male Azije op. S.M./ i iznenadio je Aristonika koji se odmarao nakon svoje nedavne pobjede. Perperna je uništio njegovu armiju i prisilio ga da bježi. Zatim je on opsjeo grad Stratonikeju u koju je Aristonik pobjegao za utočište. On /Perperna op. S.M./ je prisilio potonjeg /Aristonika op. S.M./, sada ispijenog od gladi, da se preda. Konzul je kasnije obolio u Pergamu i umro je. Aristonik, po naređenju Senata, je bio udavljen u zatvoru u Rimu.”).

SKRAĆENICE

IGR 4 (IV) *Inscriptiones graecae ad res romanas pertinentes*, ed. René Cagnat et al. 3 vols. Paris 1901–1927. Vol. 4, fasc. 1–9, with Georges Lafaye. Paris 1908–1927. Reprint: Chicago, Ares 1975.

IvP I Fränkel, Max. *Die Inschriften von Pergamon* 2 vols. „Altertümer von Pergamon", 8,1–2. Berlin 1890–1895. Vol. 1, nos. 1–250, *Bis zum Ende der Königszeit*.

OGIS Dittenberger, Wilhelm. *Orientis Graeci Inscriptiones Selectae*. 2 vols. Leipzig 1903–1905. – For Egypt, Nubia and Abyssinia: see Étienne Bernand. Inscriptions grecques d'Égypte et de Nubie: Répertoire bibliographique des OGIS. „Annales littéraires de l'Université de Besançon", 272. „Centre de Recherche d'Histoire Ancienne", 45; Paris 1982.

PWRE[15] Paulys – Wissowa Real-Enzyclopädie der classischen altertumswissenschaft, Stuttgart

Syll *Sylloge inscriptionum graecarum*, ed. Wilhelm Dittenberger. 3rd edn., eds. Friedrich Hiller von Gaertringen, Johannes Kirchner, Hans Rudolf Pomtow and Erich Ziebarth. 4 vols. Leipzig, 1915–1924.

[15] Paulys-Wissowa Real-Enzyclopädie der classischen altertumswissenschaft ili Realencyclopädie der Classischen Altertumswissenschaft ili Pauly-Wissowa takođe i Pauly-Wissowa-Kroll (pored PWRE, skraćenice i P. –W. ili RE) je obimna i sveobuhvatna njemačka enciklopedija antičkog svijeta i helensko – rimske klasične civilizacije koja je izlazila od 1893. do 1978 – Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft (BHS: „Paulijeva Realna enciklopedija klasične nauke o starini"). PWRE je bila zamišljena kao potpuna dopuna i prerada ranijeg djela pod nazivom Real-Encyclopädie der classischen Alterthumswissenschaft in alphabetischer Ordnung (BHS: „Realna enciklopedija klasnične nauke o starini uređena po alfabetskom redosledu"). (Realna enciklopedija klasične nauke o starini) čiji je autor bio August Fridrih Pauli (kojem se pridružilo još 17 autora) i koja je pokrenuta 1837. god., a nastavljena i nakon smrti Paulija (1845. god.) sve do 1852. god. Na osnovi ovoga originalnog enciklopedijsko – leksikografskog djela započeo je Georg Visova sa izdavanjem svoje edicije, a nakon njega su taj posao nastavili Vilhelm Krol, Karl Mitelhaus, Konrat Cigler i Hans Gartner.

PWRE ima 66 tomova, 15 sveski dopuna i dva registra koji su objavljeni 1980. god., dok je 1997. god. izašao konačni registar u dva dijela po alfabetskom redu i sistemtiziran. Svaki članak u PWRE pisali su priznati stručnjaci za odgovarajuću oblast. Neki članci, s obzirom na dužinu, mogu se smatrati manjim monografijama. Neki članci su bili izdati samostalno.

Pored toga, od 1964. do 1975. izlazila je skraćeno, modernizirano i svima dostupno izdanje – Der Kleine Pauly Lexikon der Antike. Auf Grundlage von Pauly's Realenzyklopädie der classischen Altertumswissenschaft unter Mitwirkung zahlreicher Fachgelehrter herausgegeben von Konrat Ziegler, Walther Sontheimer und Hans Gärtner. (tzv, „Mali Pauly"). Od 1996. izašlo je 12 tomova Der Neue Pauly Enzyklopädie der Antike (tzv. „Novi Pauly"), koji su prošireni sa tri toma historije recepcije i historije nauke, kao i jednom serijom dodataka.

IZVORI

1. Apijan (1899). *Appian, The Foreign Wars, The Illyrian Wars*, http://www.perseus.tufts.edu/, bazirano na ed. Appian. The Foreign Wars. Horace White. New York. The Macmillan Company
2. Apijan (1879). *Appiani, Historia Romana,* Ludovicus Mendelssohn, Lipsiae: Teubneri
3. Apijan (1967). *Apijan, Građanski ratovi,* Bogdan M. Stevanović, Beograd: Kultura
4. Ciceron (1923). *On Old Age. On Friendship. On Divination,* W. A. Falconer, LCL
5. Ciceron (1987). *Ciceron, Filozofski spisi (Lelije ili razgovor o prijateljstvu, O starosti, O dužnostima, Scipionov san),* Branko Gavela – Vasilije Tomović, MS
6. Ciceron (2010). *Cicero, Orations, Philippics 1–6,* D. R. Shackleton Bailey, LCL
7. Ciceron (2010). *Cicero, Orations, Philippics 7–14*, D. R. Shackleton Bailey, LCL
8. Diodor (1933). *Diodorus Siculus, Library of History, Volume I: Books 1–2.34*, C.H, Oldfather, LCL
9. Diodor (1935). *Diodorus Siculus, Library of History, Volume II: Books 2.35–4.58*, C.H, Oldfather, LCL
10. Diodor (1939). *Diodorus Siculus, Library of History, Volume III: Books 4.59–8*, C.H, Oldfather, LCL
11. Diodor (1946). *Diodorus Siculus, Library of History, Volume IV: Books 9–12.40*, C.H, Oldfather, LCL
12. Diodor (1950). *Diodorus Siculus, Library of History, Volume V: Books 12.41–13*, C.H, Oldfather, LCL

Osim antike, Novi Pauly u svojim sadržajima bavi se i temama iz osnovne grčko-rimske civilizacije u staroorijentalnim kulturama kao i egipatskoj kulturi kao i kulturama okolnih naroda i vizantistikom. U saglasnosti sa savremenim trendovima Novi Pauly više prati transformacije starovjekovnog svijeta u kasnoj antici i proširuje svoje posmatranje sve do godine 600. pa i dalje.

Specifikum za projekat Novog Paulija je izdanje posebnih svezaka koje se odnose na historiju izučavanje antike i klasičnih civilizacija. Najprije je bilo u vidu izdavanje 12 tomova Leksikona antike, 3 toma ka Recepciji antike i jedan registar. Umesto 16 tomova na kraju je izašlo 19. Svezak dopuna je izašao 2002. god., a dalji (6 zasada) su u pripremi. Od 2002. u izdavaštvu Bril izlazi i engleska verzija Novog Paulija.

13. Diodor (1954). *Diodorus Siculus, Library of History, Volume VI: Books 14–15.19*, C. H, Oldfather, LCL
14. Diodor (1952). *Diodorus Siculus, Library of History, Volume VII: Books 15.20–16.65*, Sherman Charles L., LCL
15. Diodor (1963). *Diodorus Siculus, Library of History, Volume VIII: Books 16.66–17*, Welles, C. Bradford, LCL
16. Diodor (1947). *Diodorus Siculus, Library of History, Volume IX: Books 18–19.65*, C.H, Geer, Russel M., LCL
17. Diodor (1954). *Diodorus Siculus, Library of History, Volume X: Books 19.66– 20*, Geer, Russel M., LCL
18. Diodor (1957). *Diodorus Siculus, Library of History, Volume XI: Fragments of Books 21–32,* walton Francis R., LCL
19. Diodor (1967). *Diodorus Siculus, Library of History, Volume XII: Fragments of Books 33–40*, Walton, Francis R., LCL
20. Eutropije (1886). *Eutropius's Abridgement of Roman History*, John Selby Watson, London: George Bell and Sons, York street, Covent Garden.
21. Eutropije (1993). *Eutropius, Breviarium,* H.W. Bird, Liverpool: Liverpool University Press.
22. Flor (1947). *Lucius Annaeus Florus, Epitome of Roman History,* Edward Seymour Forster, LCL
23. Flor (2005). *Lucije Anej Flor, Dvije knjige izvadaka iz Tita Livija o svim ratovima u sedam stotina godina*, Josip Miklić, Zagreb: Latina et Graeca
24. Frontin (1925). *Frontinus: Stratagems. Aqueducts of Rome,* C. E. Bennett–Mary B. McElwain, LCL
25. Frontin (1950). *Frontinus, The Stratagems,* Charles E. Bennett, LCL
26. *Justin (1886).* Justin's Epitome Of The History Of Pompeius Trogus*, John Selby Watson, London: George Bell And Sons, York Street, Covent Garden*
27. Justin (1997). *Epitome of the Philippic History of Pompeius Trogus 1*. Yardley, J. C. – Heckel, Waldemar, Oxford: Oxford University Press
28. Justin (2010). *Iustinus. Trogi Pompei Historiarum Philippicarum Epitoma*, Nabu Press
29. Livije (1912). *Livius, Ab urbe condita*, Canon Roberts, New York
30. Livije (1919). *Livy, History of Rome, Volume I: Books 1–2*, Foster, B.O., LCL
31. Livije (1922). *Livy, History of Rome, Volume II: Books 3–4*, Foster, B.O., LCL

32. Livije (1924). *Livy, History of Rome, Volume III: Books 5–7*, Foster, B.O., LCL
33. Livije (1926). *Livy, History of Rome, Volume IV: Books 8–10*, Foster, B.O., LCL
34. Livije (1929). *Livy, History of Rome, Volume V: Books 21–22*, Foster, B.O., LCL
35. Livije (1940). *Livy, History of Rome, Volume VI: Books 23–25*, Moore, Frank Gardner, LCL
36. Livije (1943). *Livy, History of Rome, Volume VII: Books 26–27*, Moore, Frank Gardner, LCL
37. Livije (1949). *Livy, History of Rome, Volume VIII: Books 28–30*, Moore, Frank Gardner, LCL
38. Livije (1935). *Livy, History of Rome, Volume IX: Books 31–34*, Sage, Evan T., LCL
39. Livije (1935). *Livy, History of Rome, Volume X: Books 35–37*, Sage, Evan T., LCL
40. Livije (1936). *Livy, History of Rome, Volume XI: Books 38–39*, Sage, Evan T., LCL
41. Livije (1938). *Livy, History of Rome, Volume XII: Books 40–42*, Sage, Evan T.– Schlesinger, Alfred C., LCL
42. Livije (1951). *Livy, History of Rome, Volume XIII: Books 43–45*, Schlesinger, Alfred C., LCL
43. Livije (1959). *Livy, History of Rome, Volume XIV: Summaries. Fragments. Julius Obsequens. General Index*, Schlesinger, Alfred C. – Julius Obsequens, LCL
44. Livije (1987). *Livy XIV*, Alfred C. Schlesinger, LCL
45. Livije (1991). *Istorija Rima od osnivanja Grada,* Miroslava Mirković, Beograd: Srpska književna zadruga
46. Livije (1995). *Istorija Rima od osnivanja Grada, drugo petoknjižje,* Miroslava Mirković, Beograd: Srpska književna zadruga
47. Orozije (1976). *Historia adversus paganos*, Verona: Fondazione Lorenzo Valla/Arnoldo Mondadori
48. Plutarh, (1914). *Lives, Volume I: Theseus and Romulus. Lycurgus and Numa. Solon and Publicola*, Perrin, Bernadotte, LCL
49. Plutarh, (1914). *Lives, Volume II: Themistocles and Camillus. Aristides and Cato Major. Cimon and Lucullus*, Perrin, Bernadotte, LCL

50. Plutarh, (1916). *Lives, Volume III: Pericles and Fabius Maximus. Nicias and Crassus*, Perrin, Bernadotte, LCL
51. Plutarh, (1916). *Lives, Volume IV: Alcibiades and Coriolanus. Lysander and Sulla, Perrin*, Bernadotte, LCL
52. Plutarh, (1917). *Lives, Volume V: Agesilaus and Pompey. Pelopidas and Marcellus, Perrin*, Bernadotte, LCL
53. Plutarh, (1918). *Lives, Volume VI: Dion and Brutus. Timoleon and Aemilius Paulus, Perrin*, Bernadotte, LCL
54. Plutarh, (1919). *Lives, Volume VII: Demosthenes and Cicero. Alexander and Caesar, Perrin*, Bernadotte, LCL
55. Plutarh, (1919). *Lives, Volume VIII: Sertorius and Eumenes. Phocion and Cato the Younger*, Perrin, Bernadotte, LCL
56. Plutarh, (1920). *Lives, Volume IX: Demetrius and Antony. Pyrrhus and Gaius Marius*, Perrin, Bernadotte, LCL
57. Plutarh, (1921). *Lives, Volume X: Agis and Cleomenes. Tiberius and Gaius Gracchus. Philopoemen and Flamininus*, Perrin, Bernadotte, LCL
58. Plutarh, (1926). *Lives, Volume XI: Aratus. Artaxerxes. Galba. Otho. General Index*, Perrin, Bernadotte, LCL
59. Plutarh (1978). *Plutarh, Slavni likovi antike II*, Miloš N. Đurić, MS
60. Plutarh (1988). *Plutarh, Usporedni životopisi* (I–III) Zdeslav Dukat, Zagreb: A. Cesarec
61. Salustije, Historije (1998). *Gaj Salustije Krisp*, *Djela,* Josip Miklić, MH
62. Strabon (1917). *Strabo, Geography, Volume I: Books 1–2,* Jones, Horace Leonard, LCL
63. Strabon (1923). *Strabo, Geography, Volume II: Books 3–5,* Jones, Horace Leonard, LCL
64. Strabon (1924). *Strabo, Geography, Volume III: Books 6–7,* Jones, Horace Leonard, LCL
65. Strabon (1927). *Strabo, Geography, Volume IV: Books 8–9,* Jones, Horace Leonard, LCL
66. Strabon (1928). *Strabo, Geography, Volume V: Books 10–12,* Jones, Horace Leonard, LCL
67. Strabon (1929). *Strabo, Geography, Volume VI: Books 13–14,* Jones, Horace Leonard, LCL
68. Strabon (1930). *Strabo, Geography, Volume VII: Books 15–16,* Jones, Horace Leonard, LCL

69. Strabon (1932). *Strabo, Geography, Volume VIII: Books 17. General Index,* Jones, Horace Leonard, LCL
70. Strabon (1954). *The Geography of Strabo,* H. L. Jones, LCL
71. Valerije Maksim (2000). *Valerius Maximus,* Memorable Doings and Sayings, Volume I: Books 1–5, D. R. Shackleton Bailey, LCL
72. Valerije Maksim (2000). *Valerius Maximus,* Memorable Doings and Sayings, Volume II: Books 6–9, D. R. Shackleton Bailey, LCL
73. Velej Paterkul (1955). *Velleius Paterculus, Compendium of Roman History*, Frederick W. Shipley, LCL
74. Velej Paterkul (2006). *Gaj Velej Paterkul, rimska povijest,* Josip Miklić, Zagreb: Latina & Graeca

LITERATURA

1. Austin M. M., *The Hellenistic World from Alexander to the Roman Conquest. A Selection of Ancient Sources in Translation*, 2nd Edition, Cambridge University Press, 2006.
2. Degrassi, Attilio, *Fasti Capitolini recensuit: praefatus est, indicibus instruxit,* 1954.
3. Hansen Esther V., *The Attalids of Pergamon*, Ithaca, New York: Cornell University Press – London: Cornell University Press, 1971.
4. Mesihović, Salmedin, *Revolucije stare Helade i Rimske Republike*, Sarajevo: Filozofski fakultet, 2011.
5. Mesihović, Salmedin, ORBIS ROMANVS (Udžbenik za historiju klasične rimske civilizacije), Sarajevo, 2015.
6. Smith, William[16], *Dictionary of Greek and Roman Biography and Mythology*, *Vol. I–III,* London: Taylor, Walton, and Maberly, Upper Gower Street and Ivy Lane, Paternoster Row: John Murray, Albemarle Street, 1849.
7. Smith, William, *Dictionary of Greek and Roman Biography and Mythology*, *Vol. I – III,* Boston: Little, Brown and Company, 1867.

[16] William Smith (20. V. 1813–7. X.1893. god.) je bio britanski leksikograf koji je najzaslužniji za objavljivanje niza epohalanih leksikografskih rječnika koji su se bavili baštinom klasične grčko – rimske civilizacije:

1. Prvo je 1842. god. objavljen „A Dictionary of Greek and Roman Antiquities". Drugo veće i poboljšano izdanje je iz 1848, a i kasnije izlazio u editiranim izdanjima sve do 1890. Veći dio ovoga rječnika za grčke i rimske starine je sam William Smith napisao.

ARISTONICUS AND „CIVITAS SOLIS", PART ONE

ABSTRACT

The transitional epoch from the period of the Middle Republic to the Late Republic (centered on the year of the plebeian tribune Tiberius Sempronius Gracchus, 133 BC) abounded with social and democratic movements. Some of these movements acquired very radical forms. One such movement was led by Aristonicus, who claimed the crown of the Pergamon kingdom. He gathered those who wanted to change the social order and establishment. In the first part of the article about Aristonicus and his „Sun State", original epigraphic and literary sources are discussed.

Key words: *Roman Republic, sources, democracy, social movements*

2. Zatim je 1849. slijedio „Dictionary of Greek and Roman Biography and Mythology" u tri volumena. Ustvari, ovo djelo je originalno objavljeno 1844. pod nešto drugačijim naslovom. Uz urednika W. Smitha u stvaranju ovoga rječnika grčke i rimske biografije i mitologije je učestvovalo još 35 autora (učenjaka klasične civilizacije) članaka, natuknica i definicija.
3. I na kraju – „Dictionary of Greek and Roman Geography". Prvi tom rječnika za grčku i rimsku geografiju je izašao 1854, a drugi tom 1857. god. Uz urednika W. Smitha u stvaranju ovoga rječnika grčke i rimske geografije je učestvovalo još 17 autora (učenjaka klasične civilizacije) članaka, natuknica i definicija.

William Smith je zaslužan i za objavljivanje nekoliko školskih rječnika, zatim seriju „Principia" za učenje starogrčkog i latinskog jezika, „Student's Manuals of History and Literature", „Latin–English Dictionary based upon the works of Forcellini and Freund" (završeno 1855. god.), „Dictionary of the Bible" (1860–1865), „Dictionary of Christian Antiquities" (1875–1880), „Dictionary of Christian Biography" (1877–1887), „The Atlas" (1875).

UDK 323.1:316.37
316.37:316.32

Vedad Muharemović

PERSONALNI IDENTITET I NACIONALIZAM

Sažetak: U ovom članku govorim o odnosima između personalnog identiteta i nacije kao socio-političkog identiteta u savremenom društvenom svijetu globalizma, globalizacije i transnacionalnih procesa. Centralna teza rada jeste da se personalni identitet ne može objektivirati bez specifičnih političkih i kulturalnih formi društvene organizacije i države unutar ere moderniteta i savremenosti oblikovane diskursima, normativima i praksama onoga što se imenuje sintagmom imanentnog nacionalizma.

Ključne riječi: *personalni identitet, individualni izbor, nacija, imanentni nacionalizam*

UVOD

U čemu se ogleda smisao i značenje djelovanja personalnog identiteta kao člana kolektiviteta, osobe kao društvenog (političkog) bića koja svoju kooperabilnost i konfliktnost realizira samo unutar konkretne društvene zajednice? Kakva je pozicija tog identiteta u okviru modernih socio-političkih tvorevina unutar kojih odnosi individualnosti (kao atributa modernosti) i kolektiviteta dodatno interreagiraju i dobijaju kompleksniji i ambivalentniji karakter; karakter autonomnije individualne svijesti uz istovremenu svjesnu/nesvjesnu ovisnost o institucionalnim/vaninstitucionalnim, simboličkim i materijalnim komponentama modernog i savremenog društvenog svijeta. Koji su modusi iznalaženja „društvenog ekvilibrija" između interesa pojedinca kao aktera koji svojom individualnom sviješću i refleksivitetom predstavlja izraz autonomne individualnosti koja bi trebala implicirati stanje slobodnog mišljenja i djelovanja (mogućnost individualnog i autonomnog izbora s jedne strane) te pojedinca kao aktera i člana političke i kulturne zajednice, člana koji sukonstituira ideju društva kao koherentne i stabilne cjeline, solidarnosti i intersperonalnih odnosa koji objektiviraju činjenice iskustva obezbjeđujući strukturalnu i